

ประสิทธิผลของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น: การทบทวนอย่างเป็นระบบ

Effectiveness of Maternal Role Attainment Enhancement Among Adolescent Mothers: A Systematic Review

เครือวัลย์ คณอยู่ *

Kruawan

Konyoo *

กรรณิการ์ กันธะรักษา **

Kannika

Kantaruksa **

นงลักษณ์ เฉลิมสุข ***

Nonglak

Chaloumsuk ***

บทคัดย่อ

ความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดามีความสำคัญต่อพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ และพฤติกรรมของบุตร การทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น สืบค้นจากงานวิจัยทั้งที่ได้รับการตีพิมพ์และไม่ได้มีการตีพิมพ์ เป็นงานวิจัยเชิงทดลองแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุม รวมทั้งงานวิจัยกึ่งทดลอง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 ถึงปี พ.ศ. 2559 โดยใช้แนวทางการทบทวนอย่างเป็นระบบของ The Joanna Briggs Institute [JBI] (2016) เครื่องมือที่ใช้คือแบบประเมินคุณภาพงานวิจัย และแบบสกัดข้อมูลของ The Joanna Briggs Institute งานวิจัยกึ่งทดลอง 2 เรื่องผ่านเกณฑ์การคัดเข้า แต่ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ เนื่องจากมีความแตกต่างกัน ในวิธีการส่งเสริมและการวัดผลลัพธ์ ดังนั้นการทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้จึงวิเคราะห์สรุปเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นขึ้นอยู่กับ 3 องค์ประกอบ คือ 1) การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตร 2) ความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมการเป็นมารดา และ 3) ความพึงพอใจ ในบทบาทมารดา การส่งเสริมทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มสามารถให้ผลลัพธ์ทางบวกต่อความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น และการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์จนถึงระยะหลังคลอดสามารถเพิ่มความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา

ผลการทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรมีการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา ในมารดาวัยรุ่นเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม ในระยะตั้งครรภ์ต่อเนื่องจนถึงระยะหลังคลอด นอกจากนี้ควรมีการวิจัย ประเมินผลที่เป็นงานวิจัยเชิงทดลอง โดยเฉพาะงานวิจัยแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุมเพิ่มเติม เพื่อยืนยันผลลัพธ์ของวิธีการ ในการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นต่อไป

คำสำคัญ: การดำรงบทบาทมารดา มารดาวัยรุ่น การทบทวนอย่างเป็นระบบ พยาบาล

* อาจารย์ สำนักรักษาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

* Instructor, School of Nursing, Mae Fah Luang University, Chiangrai Province

** รองศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

** Associate Professor, Faculty of Nursing, Chiang Mai University

*** อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

*** Instructor, Faculty of Nursing, Chiang Mai University

วันที่รับบทความ 18 พฤศจิกายน 2559 วันที่แก้ไขบทความ 15 พฤษภาคม 2560 วันที่ตอบรับบทความ 17 สิงหาคม 2560

Abstract

Maternal role attainment is important for the physical, psychological, social, emotional and behavior in infants. The purpose of this systematic review was to study the effectiveness of maternal role attainment enhancement among adolescent mothers. A comprehensive search was performed on all published and unpublished randomized controlled trial and quasi-experimental studies from 1991 to 2016. Studies in both Thai and English were reviewed. This systematic review used the systematic review guidelines developed by Joanna Briggs Institute (JBI, 2016), as well as the JBI Critical Appraisal Form and Data Extraction Form. Two quasi-experimental studies met the review inclusion criteria. Meta-analysis could not be applied as these studies were dissimilar in terms of types of intervention and measuring outcomes. Instead, a narrative summarization was used.

The finding of this study indicated that the effectiveness of maternal role attainment enhancement among adolescent mothers depended on three components: 1) attached to the infant, 2) competence, and 3) gratification/ satisfaction in the maternal role. Both individual and group interventions had positive outcomes on maternal role attainment among adolescent mothers. Continuous enhancement delivered from pregnancy through the postpartum period could increase maternal role attainment.

The findings in this systematic review suggest that maternal role attainment enhancement may be individual or group based and should continue through pregnancy and the postpartum period. Moreover, primary research using an experimental research design should be conducted, especially randomized controlled trials, to ensure the outcomes of the intervention for enhancing maternal role attainment among adolescent mothers.

Keywords: *Maternal role attainment, Adolescent mother, Systematic review, Nurse*

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัยรุ่น (Adolescence) ตามความหมายของ World Health Organization [WHO] (2015) หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 10-19 ปี จากการสำรวจของ United Nations [UN] (2015) ได้รายงานว่ มารดาวัยรุ่นอายุ 15-19 ปีทั่วโลก มีอัตราการคลอดเฉลี่ยอยู่ที่ 51 คนต่อประชากรหญิง 1,000 คน และในประเทศไทยมีการรายงานอัตราการคลอดในวัยรุ่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546-2558 และพบว่า มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา โดยในปี พ.ศ. 2546 เท่ากับ 39.5 คนต่อประชากรหญิง 1,000 คนและในปี พ.ศ. 2558 เพิ่มขึ้น

ขึ้นเป็น 44.8 คนต่อประชากรหญิง 1,000 คน (Bureau of Policy and Strategy, Office of the Permanent Secretary, 2016)

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้เตรียมความพร้อม ไม่มีการวางแผนในการเลี้ยงดูบุตร และการเตรียมตัวเข้าสู่บทบาทมารดาโดยเฉพาะมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ไม่ม่ประสบการณ์การเป็นมารดามาก่อน มารดาวัยรุ่นบางคนต้องประสบความยากลำบากในการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง และเกิดความยากลำบากในการปรับตัวต่อบทบาทใหม่ที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบในการดูแลบุตร (Lowdermilk, Perry,

Cashion, & Alden, 2016) จากการศึกษาของ Mercer (1985) เกี่ยวกับความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา (maternal role attainment) ในช่วงปีแรกภายหลังการคลอดบุตร ศึกษาในมารดาที่มีช่วงอายุ 15-42 ปี โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ อายุ 15-19 ปี อายุ 20-29 ปี และอายุ 30-42 ปี พบว่า มารดาที่มีอายุระหว่าง 20-42 ปี มีการปรับตัว และมีความสุขในการดำรงบทบาทมารดา ได้ดีกว่ามารดาที่มีอายุ 15-19 ปี

มารดาวัยรุ่นเมื่อเปลี่ยนผ่านเข้าสู่การเป็นมารดา จะรู้สึกว่ามีแตกต่างจากกลุ่มเพื่อน ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมบันเทิง และมีความยากลำบากที่จะเข้าไปสู่บทบาททางสังคมของวัยผู้ใหญ่ ทำให้เกิดความขัดแย้ง และสับสนระหว่างความต้องการของตนเองในการเป็นวัยรุ่นกับการปฏิบัติบทบาทมารดาในการตอบสนองความต้องการของบุตร อีกทั้งมารดาวัยรุ่นยังมีความอดทนต่ำกับภาวะกดดันดังกล่าว (Lowdermilk et al., 2016) นอกจากนี้มารดาวัยรุ่นยังมีความรู้สึกว่ามี ความสามารถไม่เพียงพอในการแสดงบทบาทมารดา เนื่องจากยังขาดความเชื่อมั่นในการดำรงบทบาทมารดา และรู้สึกว่าการดูแลบุตรเป็นเรื่องที่ยากลำบาก (Mercer, 1985)

การมีบุตรในช่วงวัยรุ่นมีผลกระทบทั้งต่อมารดา วัยรุ่นและบุตร โดยผลกระทบต่อมารดาเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในการเข้าสู่บทบาทมารดา ขาดทักษะในการเลี้ยงดูบุตร ขาดความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการของบุตร อีกทั้งยังมีวุฒิภาวะทางจิตใจ อารมณ์และสังคมที่ยังไม่พร้อม ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในบทบาทมารดา และไม่สามารถจะเลี้ยงดูบุตรได้อย่างถูกต้อง ดังการศึกษาของ Punsuwun, Sungwan, Monsang, & Chaiban (2013) ที่ศึกษาประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้แต่งงานในภาคเหนือตอนบนจำนวน 17 ราย พบว่า มารดาวัยรุ่นมีความหวั่นกังวลต่อการแสดงบทบาทของการเป็นมารดา ทำให้ขาดความมั่นใจในการดูแลบุตรและไม่พร้อมที่จะเลี้ยงดูบุตร และจากการศึกษาของ Hattakitpanichakul, Phahuwatanakorn, & Boriboonhirunsarn (2012) พบว่า มารดาวัยรุ่นที่อายุน้อยกว่า 19 ปีไม่มีประสบการณ์ ขาดความรู้ในการ

ดูแลบุตร ร่วมกับมีข้อจำกัดของกระบวนการเรียนรู้ การตัดสินใจที่ยังไม่เป็นระบบทำให้เผชิญกับความยากลำบากในการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดา

มารดาวัยรุ่นที่ไม่สามารถปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดา อาจส่งผลกระทบต่อบุตรในระยะยาว ดังการศึกษาของ Cross (2012) ที่ศึกษาการทอดทิ้งบุตร ในมารดาวัยรุ่นจำนวน 447 ราย ในรัฐแมสซาชูเซตส์พบว่า มารดาวัยรุ่นทำร้ายร่างกายบุตรสูงถึงร้อยละ 35.57 ทอดทิ้งบุตร ร้อยละ 25.50 อีกทั้งจากการศึกษาของ Ryan-Krause, Meadows-Oliver, Sadler, & Swartz (2009) ที่ศึกษาพัฒนาการของเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากมารดาวัยรุ่นพบว่า มีความเสี่ยงต่อการเจริญเติบโตไม่ สมวัย และมีพัฒนาการล่าช้า อีกทั้งยังถูกทำร้าย ทารุณกรรม ถูกละเลย และถูกทอดทิ้งในที่สุด (George & Lee, 1997) จะเห็นได้ว่า ความรู้สึกขัดแย้งระหว่างบทบาทการเป็นมารดาและบทบาทการเป็นวัยรุ่น ทำให้มารดา วัยรุ่นไม่ประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา

ความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาตามแนวคิดของ Mercer (1985) เป็นกระบวนการที่มารดามีปฏิสัมพันธ์กับบุตร และเรียนรู้การทำบทบาทโดยผ่านกระบวนการภายในของมารดา ได้แก่ ประสบการณ์ของมารดา ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและการปรับบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อม และความต้องการของคู่บทบาทคือ บุตร ซึ่งความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาเป็นกระบวนการที่มารดาและบุตรมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มารดามีทักษะในการดูแลบุตร มีความสุขในการกระทำบทบาทมารดา เกิดความมั่นใจ และรู้สึกกลมกลืนกับการแสดงบทบาทใหม่ที่มีเอกลักษณ์ของการเป็นมารดา (maternal identity) โดยจะเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์จนถึงหลังคลอด ซึ่งอาจอยู่ในช่วงระยะ 1 ปีภายหลังคลอด

ความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา มีองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบ ตามแนวคิดของ Mercer (1986) ได้แก่ 1) การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตร (attached to the infant) เป็นกระบวนการด้านจิตใจเกิดขึ้นตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ต่อเนื่องไปจนถึงระยะหลังคลอด

2) ความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมการเป็นมารดา (competence) เป็นทักษะของมารดาในการดูแลบุตร และเป็นความสามารถของมารดาในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุตร เพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตและพัฒนาการของบุตร และ 3) ความพึงพอใจในบทบาทมารดา (gratification/satisfaction in the role) เป็นความรู้สึกของมารดาที่มีความพึงพอใจ มีความสุข มีความยินดีในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุตร และการประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามบทบาทมารดา

ความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดามีความสำคัญต่อการเลี้ยงดูบุตร ทำให้บุตรมีพัฒนาการที่ดีทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ตลอดจนการแสดงออกทางอารมณ์และพฤติกรรมที่เหมาะสม แต่ยังมีมารดาอีกจำนวนไม่น้อยที่ประสบความยากลำบากและยุ่งยากในการดำรงบทบาทมารดา (Mercer, 1981) เนื่องจากความขัดแย้งหรือไม่ชัดเจนในบทบาทของตนเอง (Mercer, 1985) ดังเช่นมารดาวัยรุ่น หากมีความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา จะสามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้บุตรมีพัฒนาการและการเจริญเติบโตที่ดี นำไปสู่การมีสุขภาวะที่ดีทั้งทางด้านร่างกายและด้านจิตใจ และเมื่อบุตรเติบโตขึ้นจะเป็นอนาคตที่ดีของสังคมตลอดจนประเทศชาติ โดยไม่ก่อปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นในสังคม ในทางกลับกันหากมารดาวัยรุ่นไม่สามารถปรับตัวต่อการดำรงบทบาทมารดา หรือไม่สามารถสร้างความรู้สึที่ดีต่อบทบาทมารดาจะส่งผลกระทบต่อบุตรได้ ดังนั้นการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นโดยพยาบาลผดุงครรภ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้มารดาวัยรุ่นสามารถปรับตัวและกระทำตามบทบาทมารดาได้อย่างเหมาะสม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบการศึกษาของ Mercer & Walker (2006) ที่ทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา โดยทบทวนจากงานวิจัย ปฐมภูมิที่ตีพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1978 ถึงปี ค.ศ. 2004 (ปี พ.ศ. 2521 ถึงปี พ.ศ. 2547) ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงทดลองทั้งหมด 28 เรื่อง

แบ่งเป็นงานวิจัยแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุม (randomized controlled trials: RCTs) จำนวน 23 เรื่อง และงานวิจัยแบบกึ่งทดลอง (quasi-experimental research) จำนวน 5 เรื่อง เป็นการศึกษาในกลุ่มสตรีตั้งครรภ์และมารดาหลังคลอดทั้งวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การพยาบาลที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันระหว่างพยาบาลและผู้รับบริการมีประสิทธิภาพมากที่สุดในการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตร และส่งเสริมความรู้ของมารดาเกี่ยวกับการดูแลบุตร อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่นำมาศึกษาได้ใช้แนวคิดทฤษฎีที่หลากหลายในการจัดกระทำ เช่น การสอน กระบวนการสร้างความผูกพัน การทำหน้าที่หรือบทบาทในสังคม เป็นต้น มีงานวิจัยเพียง 1 เรื่องที่ใช้แนวคิดความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของ Mercer (1985) คือ การศึกษาของ Koniak-Griffin and Verzemnieks (1991) และจากการวิเคราะห์พบว่าการทบทวนงานวิจัยของเมอร์เซอร์และวอร์เกอร์ครั้งนี้ไม่ได้ใช้กระบวนการทบทวนอย่างเป็นระบบ (systematic review)

จากการสืบค้นเบื้องต้นของผู้วิจัยพบว่า ภายหลังการทบทวนงานวิจัยของ Mercer and Walker (2006) ยังมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นจำนวน 8 เรื่อง เป็นการศึกษาในประเทศไทยทั้งหมด และงานวิจัยทุกเรื่องมีการนำแนวคิดความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของ Mercer (1985, 1986) มาประยุกต์ใช้ในการจัดโปรแกรมหรือกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น จากงานวิจัยดังกล่าวสามารถแบ่งรูปแบบการส่งเสริมได้เป็นรายบุคคลจำนวน 3 งานวิจัย (Damnong, Kedmongkol, Amnatsatsue, Chandanasotthi, & Auamaneekul, 2011; Jaturongkachock, Lapvongwatana, & Pichayapinyo, 2014; Noppatanakul & Jirapaet, 2014) และเป็นการส่งเสริมรายกลุ่มจำนวน 5 งานวิจัย (Iamsamarn, Nirattharadorn, & Rutchanagul, 2014; Narong, Suppasri, & Siriarunrat, 2014; Srisomboon, Serisathien,

Yusamran, & Phahuwatanakorn, 2011; Sunanta, Yusamran, & Phahuwatanakorn, 2016; Wongin, 2011)

จากการสืบค้นของผู้วิจัย ยังไม่พบการทบทวนอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับประสิทธิผลของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นและการวิเคราะห์เมตา (meta-analysis) ผู้วิจัยจึงสนใจทำการทบทวนอย่างเป็นระบบ เพื่อสังเคราะห์และสรุปองค์ความรู้ที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับประสิทธิผลของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น การทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้อาศัยแนวคิดของ The Joanna Briggs Institute [JBI] (2016) เนื่องจากสามารถทำการสังเคราะห์และประเมินคุณภาพงานวิจัยที่ตลอดคดี ทำให้ได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุม น่าเชื่อถือ และได้ข้อมูลที่ชัดเจน ซึ่งเป็นประโยชน์และสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวปฏิบัติทางคลินิกต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาประสิทธิผลของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น

คำถามการวิจัย

ประสิทธิผลของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นเป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นเป็นกระบวนการที่มารดาวัยรุ่นมีความสำเร็จในการกระทำบทบาทมารดาและสามารถผสมผสานพฤติกรรมของมารดากับบทบาทอื่นได้อย่างมีความสุข จนกระทั่งรู้สึกสบายใจ พึงพอใจในการแสดงบทบาทการเป็นมารดา โดยมีองค์ประกอบของความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาตามแนวคิดของ Mercer (1985) 3 องค์ประกอบ คือ 1) การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตร 2) ความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมการเป็นมารดา และ 3) ความพึงพอใจ

ในบทบาทมารดา ปัจจุบันมีวิธีการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น แต่ไม่สามารถสรุป ประสิทธิภาพของการส่งเสริมที่ชัดเจนได้ ทำให้ไม่สามารถนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติที่มีคุณภาพ การทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้ทำตามแนวทางของ The Joanna Briggs Institute [JBI] (2016) ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การกำหนดปัญหา วัตถุประสงค์และคำถามสำหรับการทบทวน 2) การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัย 3) การกำหนดวิธีการสืบค้นงานวิจัย 4) การกำหนดวิธีการคัดเลือกงานวิจัยที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด 5) การประเมินคุณภาพงานวิจัย 6) การรวบรวมข้อมูลและการสกัดข้อมูล และ 7) การวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลจากผลการวิจัย ซึ่งผลสรุปที่ได้จะเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สำคัญในการนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการทบทวนอย่างเป็นระบบ จากงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นตามแนวคิดของ Mercer (1985) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด (inclusion criteria form) ตามหลักของ PICO และระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้ 1) กลุ่มประชากร (population) เป็นสตรีตั้งครรภ์วัยรุ่นและ/หรือมารดาวัยรุ่นหลังคลอด 2) วิธีการจัดกระทำ (intervention) เป็นการจัดกิจกรรมหรือการกระทำเกี่ยวกับการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น โดยใช้แนวคิดของ Mercer (1985) ใน 3 องค์ประกอบ ที่มีการส่งเสริมทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ต่อเนื่องถึงระยะหลังคลอด 3) การเปรียบเทียบ (comparison) เปรียบเทียบผลลัพธ์ระหว่างกลุ่มทดลองที่ได้รับการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ 4) ตัวแปร

ผลลัพธ์ (outcome) เป็นคะแนนความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นตามแนวคิดของ Mercer (1985) ประเมินผลลัพธ์โดยใช้แบบสอบถามความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาโดยวัดผลลัพธ์ที่ 4-8 สัปดาห์หลังคลอด 5) รูปแบบการศึกษา (type of study) เป็นรายงานวิจัยทดลองแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุม (randomized controlled trial: RCTs) หรืองานวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) ที่มีข้อมูลเพียงพอสำหรับการทบทวน และมีการรายงานค่าสถิติที่จำเป็นเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติ 6) รูปแบบการตีพิมพ์เผยแพร่ (type of publication) โดยได้รับการตีพิมพ์และไม่ได้ตีพิมพ์ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และ 7) ปีที่พิมพ์ (year of publication) เริ่มตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 ถึงปี พ.ศ. 2559 (ปี ค.ศ. 1991 ถึงปี ค.ศ. 2016)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้มี 3 ประเภท ได้แก่ 1) แบบคัดกรองรายงานวิจัยตามเกณฑ์ที่กำหนด (inclusion criteria form) ที่สร้างโดยผู้วิจัย เพื่อกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกงานวิจัยให้ครอบคลุม 2) แบบประเมินคุณภาพงานวิจัย (critical appraisal form) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินคุณภาพเชิงระเบียบวิธีวิจัยของงานวิจัยที่นำมาทบทวนอย่างเป็นระบบ 3) แบบบันทึกผลการสกัดข้อมูล (data extraction form) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสกัดข้อมูลและลงบันทึกข้อมูลงานวิจัยที่คัดเลือกมาเพื่อทบทวนอย่างเป็นระบบของ The Joanna Briggs Institute [JBI] (2016) เพื่อใช้ในการสังเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยปฐมภูมิ

การควบคุมคุณภาพของการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาหลักทำการคัดกรองงานวิจัยตามเกณฑ์ในการคัดเลือกงานวิจัย ประเมินคุณภาพรายงานวิจัย และสกัดข้อมูลตามเครื่องมือที่กำหนดโดยแยกกันประเมินอย่างอิสระ หลังจากนั้นนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน เพื่อตรวจสอบความตรงกันของผลที่ได้ผลการคัดกรองพบว่า ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาหลักมีความคิดเห็นตรงกัน

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการพิจารณาด้านจริยธรรมแบบเร่งด่วนจากคณะกรรมการจริยธรรมของคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รหัสโครงการ EXP-016-2560 รายละเอียดบันทึกข้อความที่ ศร 6593(7.15.2)/ป.173 หลังจากผ่านการพิจารณาผู้วิจัยจึงเริ่มต้นรวบรวมข้อมูลทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามขั้นตอนของการทบทวนอย่างเป็นระบบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 7 ขั้นตอนตามขั้นตอนของ The Joanna Briggs Institute [JBI] (2016) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย
2. การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัยตามเกณฑ์ของ PICO และระเบียบวิธีวิจัย
3. การสืบค้นรายงานวิจัย (search strategy)

3.1 กำหนดคำสำคัญ (key words) ในการสืบค้นทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยกำหนด 1) กลุ่มประชากร ได้แก่ สตรีตั้งครรภ์วัยรุ่น มารดาวัยรุ่นหลังคลอด adolescent pregnant woman, teenage pregnant woman เป็นต้น 2) วิธีการจัดกระทำ ได้แก่ โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา maternal role attainment promotion program และ 3) ตัวแปรผลลัพธ์ ได้แก่ ความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา คะแนนความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา maternal role attainment score

3.2 กำหนดแหล่งสืบค้นข้อมูล เพื่อให้ได้รายงานวิจัยที่ครบถ้วนและครอบคลุมมากที่สุด ได้แก่ ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์จากการสืบค้นผ่านคอมพิวเตอร์ และห้องสมุดทั้งที่เป็นบทความย่อ (abstract) และรายงานฉบับสมบูรณ์ (full text) ผู้วิจัยทำการสืบค้นงานวิจัยด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

3.2.1 การสืบค้นด้วยคอมพิวเตอร์ (computerized searching) สืบค้นข้อมูลจากฐานข้อมูล

อิเล็กทรอนิกส์หรือบริการสืบค้นข้อมูลออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ตที่ให้บริการเผยแพร่ข้อมูลทางการแพทย์และการพยาบาล โดยสืบค้นตามฐานข้อมูล ได้แก่ Scopus, CINAHL, Wiley online library, PubMed, Science Direct, ProQuest, และฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ในประเทศไทย ได้แก่ Mahidol e- theses, Thailis (TDC) เว็บไซต์ ได้แก่ Google Scholar, MedNar ผู้วิจัยพบรายงานวิจัยจากการสืบค้นด้วยคอมพิวเตอร์จำนวน 180 เรื่อง

3.2.2 การสืบค้นด้วยมือ (hand searching) โดยสืบค้นจากวารสารทางการแพทย์ และการพยาบาล ในห้องสมุดคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้วิจัยพบรายงานวิจัยจากการสืบค้นด้วยมือจำนวน 2 เรื่อง

3.2.3 ติดต่อกับนักวิจัยโดยตรง ทำให้ได้งานวิจัยฉบับสมบูรณ์ของ Pumprayool, Kantaruksa, and Supavitpatana, (2016) และงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ของ Sunanta, Yusamran, and Phahuwatanakorn (2016)

4. การคัดเลือกงานวิจัย (selection of studies) ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาหลักได้คัดเลือกงานวิจัยตามเกณฑ์ที่กำหนดอย่างอิสระต่อกัน และนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกันพบว่า ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาหลักมีความคิดเห็นตรงกัน

5. การประเมินคุณภาพงานวิจัย (critical appraisal) ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาหลักนำงานวิจัย 2 เรื่องที่เข้าเกณฑ์มาทำการตรวจสอบคุณภาพงานวิจัยโดยใช้แบบประเมินคุณภาพสำหรับงานวิจัยกึ่งทดลองของสถาบันโจแอนนาบริกส์ จำนวน 9 ข้อ โดยผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาหลักแยกกันประเมินคุณภาพอย่างอิสระ แล้วบันทึกและสรุปผล พบว่า ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาหลักมีความคิดเห็นตรงกัน

6. การรวบรวมข้อมูลและการสกัดข้อมูล (data extraction) ผู้วิจัยสกัดข้อมูลจากงานวิจัย 2 เรื่องที่มีคุณภาพ แล้วบันทึกรายละเอียดโดยใช้แบบบันทึกการสกัดข้อมูลสำหรับงานวิจัยกึ่งทดลองหรือสังเกตของ

The Joanna Briggs Institute [JBI] (2016) ผู้วิจัยสกัดข้อมูลร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก โดยแยกกันสกัดข้อมูลอย่างเป็นอิสระ ซึ่งผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก มีความคิดเห็นตรงกัน

7. การวิเคราะห์ข้อมูลและการสังเคราะห์ข้อมูล

7.1 ลักษณะทั่วไปและคุณลักษณะของรายงานวิจัย วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

7.2 คุณภาพของรายงานวิจัย วิเคราะห์ตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพของ The Joanna Briggs Institute [JBI] (2016) วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

7.3 ประสิทธิภาพของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทการดาในมารดาวัยรุ่น จากการทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้ พบรายงานวิจัยจำนวน 2 เรื่อง ผู้วิจัยไม่สามารถวิเคราะห์ผลการศึกษาด้วยการวิเคราะห์เมตาได้ เนื่องจากงานวิจัยมีความแตกต่างกันในวิธีการส่งเสริมและการวัดผลลัพธ์ ดังนั้นการทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้จึงวิเคราะห์สรุปเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทการดาในมารดาวัยรุ่นทั้งหมด 184 เรื่อง เมื่อพิจารณาจากชื่อเรื่อง งานวิจัยจำนวน 143 เรื่องถูกคัดออก เนื่องจากไม่ได้ศึกษาในมารดาวัยรุ่น เมื่อพิจารณาจากชื่อบทคัดย่อ งานวิจัย 23 เรื่อง มีรูปแบบงานวิจัยไม่ตรงตามเกณฑ์ และงานวิจัย 6 เรื่อง พบเป็นการตีพิมพ์ซ้ำ และเมื่อพิจารณาเกณฑ์การคัดเข้างานวิจัย 10 เรื่องถูกคัดออก เนื่องจากไม่ได้จัดกระทำและวัดผลลัพธ์ความสำเร็จในการดำรงบทบาทการดา การทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้ได้งานวิจัย 2 เรื่อง ผลการศึกษาได้นำเสนอในรูปแบบการบรรยายแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปและคุณลักษณะของรายงานวิจัย งานวิจัยที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกและประเมินคุณภาพจำนวน 2 เรื่อง เป็นงานวิจัยกึ่งทดลองที่ทำการศึกษาในประเทศไทย ในโรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน โดยได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร

วิชาการในปี พ.ศ. 2554 และปี พ.ศ. 2557 เป็นงานวิจัยที่มีรูปแบบการส่งเสริมเป็นรายบุคคลจำนวน 1 เรื่อง และเป็นรายกลุ่มจำนวน 1 เรื่อง

ส่วนที่ 2 คุณภาพของรายงานวิจัย การประเมินคุณภาพรายงานวิจัยทั้ง 2 เรื่องใช้แบบประเมินคุณภาพงานวิจัยกึ่งทดลองของ The Joanna Briggs Institute [JBI] (2016) ที่มีข้อคำถามจำนวน 9 ข้อ ผลการประเมินพบว่า รายงานวิจัยทั้ง 2 เรื่องมีคุณภาพ

ส่วนที่ 3 ประสิทธิภาพของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น จากการทบทวนอย่างเป็นระบบ พบงานวิจัยที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจำนวน 2 เรื่องแต่ไม่สามารถวิเคราะห์หามาได้เนื่องจากมีวิธีการส่งเสริม และการวัดผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์โดยการสรุปเชิงเนื้อหา

จากการทบทวนอย่างเป็นระบบ พบรายงานวิจัยที่ส่งเสริมเป็นรายบุคคลจำนวน 1 เรื่อง (Jaturongkachock et al., 2014) และเป็นรายกลุ่มจำนวน 1 เรื่อง (Srisomboon et al., 2011) การส่งเสริมทั้ง 2 เรื่องใช้แนวคิดของ Mercer (1985, 1986) โดยส่งเสริมใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตร โดยให้มารดาสร้างความผูกพันกับบุตรในระยะตั้งครรภ์ และให้มารดาโอบอุ้ม สัมผัสและสำรวจร่างกายของบุตร มองสบตาและพูดคุยกับบุตร มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุตร และตอบสนองความต้องการของบุตรได้อย่างเหมาะสม ในระยะหลังคลอด 2) ความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรม การเป็นมารดา โดยการให้มารดาฝึกทักษะการดูแลบุตร เช่น การทำความสะอาดร่างกายหลังการขับถ่าย การอาบน้ำ การอุ้ม การให้นม และการแปลพฤติกรรม สื่อสัญญาณของบุตร 3) ความพึงพอใจในบทบาทมารดา เป็นผลลัพธ์จาก 2 องค์ประกอบแรก มารดามีความสุข รู้สึกพึงพอใจ และประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา

งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องมีระยะเวลาของการส่งเสริมที่เหมือนกันคือ เริ่มตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ต่อเนื่องถึงระยะหลังคลอด โดยการศึกษาของ Jaturongkachock et al. (2014) ดำเนินการทั้งหมด 4 ครั้งคือ 1) ในไตรมาสที่ 3

ของการตั้งครรภ์ อายุครรภ์ระหว่าง 36-37 สัปดาห์ 2) ระยะ 24-48 ชั่วโมงหลังคลอด 3) ติดตามเยี่ยมบ้าน ในระยะ 2 สัปดาห์หลังคลอด และ 4) เมื่อมาตรวจ 4 สัปดาห์หลังคลอด ขณะที่การศึกษาของ Srisomboon et al. (2011) ดำเนินการทั้งหมด 6 ครั้งคือ 1) ในไตรมาสที่ 3 ของการตั้งครรภ์ อายุครรภ์ตั้งแต่ 36 สัปดาห์ขึ้นไป 2) ในวันที่ 2 หลังคลอด และครั้งที่ 3-6 เมื่อกลับบ้านติดตามเยี่ยมบ้านในสัปดาห์ที่ 1, 2, 3 และ 4 หลังคลอด

วิธีการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นทั้งงานวิจัยทั้ง 2 เรื่องเหมือนกันคือ การให้ความรู้โดยการบรรยายและให้ฝึกทักษะการเลี้ยงดูบุตร โดยมีเนื้อหา คือ การสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและบุตร การสร้างจินตนาการเกี่ยวกับบทบาทการเป็นมารดา วิธีการดูแลบุตร การสังเกตพฤติกรรมของบุตร การสังเกตอาการผิดปกติของบุตร และการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา นอกจากนี้นงานวิจัยของ Srisomboon et al. (2011) ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับการอุ้มบุตร ให้นมในท่าต่าง ๆ และขั้นตอนการอาบน้ำบุตร สำหรับสื่อการสอนที่งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องเหมือนกัน คือ แผนกิจกรรมการสอนประกอบซีดีโปรแกรม Microsoft PowerPoint และคู่มือการเลี้ยงดูบุตร นอกจากนี้นงานวิจัยของ Jaturongkachock et al. (2014) ยังมีสื่อการสอนเป็นสมุดบันทึกพฤติกรรมบุตร เพื่อให้มารดาจดบันทึกการดูแลบุตร และพัฒนาการของบุตร ขณะที่งานวิจัยของ Srisomboon et al. (2011) มีสื่อการสอนเป็นซีดีบันทึกเสียงเพื่อสร้างจินตนาการเกี่ยวกับบทบาทการเป็นมารดา

ผลลัพธ์ของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น ประเมินจากคะแนนความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาที่ได้จากแบบสอบถาม ซึ่งงานวิจัย 2 เรื่องใช้แบบสอบถามที่แตกต่างกัน โดยงานวิจัยของ Jaturongkachock et al. (2014) ใช้แบบสอบถามการดำรงบทบาทมารดาที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเองตามแนวคิดของเมอร์เซอร์ ขณะที่งานวิจัยของ Srisomboon et al. (2011) ใช้แบบสอบถามความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาตามแนวคิดของเมอร์เซอร์

สำหรับระยะเวลาในการประเมินผลลัพธ์งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องมีความแตกต่างกัน โดยงานวิจัยของ Jaturongkachock et al. (2014) มีการประเมินผลลัพธ์ที่ 8 สัปดาห์หลังคลอด ขณะที่การศึกษาของ Srisomboon et al. (2011) มีการประเมินผลลัพธ์ที่ 4 สัปดาห์หลังคลอด อย่างไรก็ตามงานวิจัยทั้ง 2 เรื่องมีผลลัพธ์ที่ดีคือ กลุ่มทดลองมีความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$)

การอภิปรายผล

การศึกษานี้เป็นการทบทวนอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับประสิทธิผลของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น ผลจากการสืบค้นพบงานวิจัยจำนวน 2 เรื่อง ที่ผ่านเกณฑ์ การคัดเลือกตามแบบคัดกรองรายงานวิจัยและแบบประเมินคุณภาพรายงานวิจัย ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิเคราะห์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ลักษณะทั่วไปและคุณลักษณะของรายงานวิจัยงานวิจัยที่คัดเลือกมาทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้มีจำนวน 2 เรื่อง เป็นงานวิจัยที่ศึกษาและตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการในปี พ.ศ. 2554 และปี พ.ศ. 2557 ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัจจุบันและทันสมัย แต่เป็นงานวิจัยกึ่งทดลองทั้งหมด ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า เมื่อนำงานวิจัยมาจัดระดับความน่าเชื่อถือของหลักฐานเชิงประจักษ์ (level of evidence) ตามเกณฑ์ของ The Joanna Briggs Institute [JBI] (2016) พบว่างานวิจัยกึ่งทดลองอยู่ในระดับ 2 ซี (Level 2. C) ขณะที่งานวิจัยที่มีระดับความน่าเชื่อถือมากที่สุดคืองานวิจัยแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุมมีระดับความน่าเชื่อถือของหลักฐานเชิงประจักษ์อยู่ในระดับ 1 ซี (Level 1. C) อีกทั้งงานวิจัยทั้ง 2 เรื่องยังเป็นงานวิจัยที่ศึกษาในมารดาวัยรุ่นไทยที่มารับบริการในโรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน ดังนั้นการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้จึงควรพิจารณาให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น

คุณภาพของรายงานวิจัยพบว่า งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องที่นำมาทบทวน ผ่านการคัดเลือกและผ่านเกณฑ์การประเมินคุณภาพโดยใช้แบบประเมินคุณภาพรายงานวิจัยของ The Joanna Briggs Institute [JBI] (2016) ซึ่งเป็นแบบประเมินที่มีคุณภาพ ได้รับการยอมรับทั้งในด้านความเที่ยงตรง ความเชื่อมั่น ดังนั้นงานวิจัยที่นำมาทบทวนทั้ง 2 เรื่อง ถือได้ว่าเป็นงานวิจัยที่มีคุณภาพ มีความถูกต้องเชิงระเบียบวิธีวิจัย ทำให้ผลการศึกษาเป็นที่น่าเชื่อถือ

ประสิทธิผลของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น จากการทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้พบว่า งานวิจัย 2 เรื่องไม่สามารถนำมาวิเคราะห์หาค่าได้ เนื่องจากมีวิธีการส่งเสริม และการวัดผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ด้วยการสรุปเชิงเนื้อหาพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ซึ่งประสิทธิผลของความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นขึ้นกับ 3 องค์ประกอบตามแนวคิดของ Mercer (1985, 1986) คือ 1) การมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตร 2) ความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมการเป็นมารดา และ 3) ความพึงพอใจในบทบาทมารดา การที่งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องได้เตรียมสตรีตั้งครรภ์วัยรุ่นอย่างต่อเนื่องในระยะตั้งครรภ์จนถึงระยะหลังคลอด ส่งผลให้กลุ่มทดลองได้เรียนรู้พฤติกรรมการเป็นมารดา กระทำบทบาทมารดา รวมถึงสามารถผสมผสานพฤติกรรมการเป็นมารดาเข้ากับบทบาทอื่นได้อย่างมีความสุข และพึงพอใจในการเป็นมารดา มีผลให้กลุ่มทดลองมีคะแนนความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ถึงแม้งานวิจัยจะมีความแตกต่างกันในเรื่องรูปแบบการส่งเสริม โดยส่งเสริมเป็นรายบุคคลจำนวน 1 เรื่องและเป็นรายกลุ่มจำนวน 1 เรื่องตลอดจนมีการวัดผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน โดยวัดผลลัพธ์ที่ 8 สัปดาห์หลังคลอด (Jaturongkachock et al., 2014) และที่ 4 สัปดาห์หลังคลอด (Srisomboon et al., 2011) แต่งานวิจัยทั้ง 2 เรื่องก็ให้ผลลัพธ์ที่ดีต่อความสำเร็จใน

การดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น

สรุปได้ว่าการทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้พบงานวิจัย 2 เรื่องที่ผ่านเกณฑ์การประเมินคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือในแง่คุณภาพของระเบียบวิธีวิจัย สำหรับประสิทธิผลของการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นขึ้นกับ 3 องค์ประกอบตามแนวคิดของ Mercer (1985) และการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์จนถึงระยะหลังคลอดสามารถเพิ่มความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา โดยสามารถส่งเสริมได้ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม อย่างไรก็ตามผลการวิจัยในครั้งนี้ได้มาจากการวิจัยกึ่งทดลองเพียง 2 เรื่อง ไม่มีงานวิจัยแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุมซึ่งมีระดับความน่าเชื่อถือมากที่สุด และงานวิจัยทั้ง 2 เรื่องเป็นงานวิจัยที่ศึกษาในประเทศไทย ดังนั้นควรมีการทำวิจัยเพิ่มเติม ให้สามารถนำไปวิเคราะห์เมตาและสรุปองค์ความรู้ที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแนวปฏิบัติทางคลินิก เพื่อส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่นต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. พยาบาลผดุงครรภ์ควรมีการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น โดยส่ง

เสริมได้ทั้งเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ต่อเนื่องถึงระยะหลังคลอด

2. การนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ควรพิจารณาอย่างเหมาะสม เนื่องจากงานวิจัยทั้ง 2 เรื่องเป็นงานวิจัยกึ่งทดลองที่ทำการศึกษาในประเทศไทย และทำการศึกษาในมารดาวัยรุ่นไทยที่มารับบริการในโรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยเชิงทดลองแบบสุ่มและมีกลุ่มควบคุมเกี่ยวกับการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาวัยรุ่น อีกทั้งควรมีวิธีการส่งเสริมและการวัดผลลัพธ์ที่เหมาะสม เพื่อสามารถนำมาวิเคราะห์เมตา และสรุปองค์ความรู้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่จะนำไปพัฒนาแนวปฏิบัติทางคลินิกต่อไป

ข้อจำกัดในการทำวิจัย

การทบทวนอย่างเป็นระบบครั้งนี้มีข้อจำกัดในงานวิจัยปฐมภูมิที่นำมาทบทวน พบว่างานวิจัยทั้ง 2 เรื่องเป็นงานวิจัยกึ่งทดลอง และทำการวิจัยในประเทศไทยทั้งหมด อาจทำให้เกิดข้อจำกัดในการนำผลการวิจัยไปใช้

เอกสารอ้างอิง

- Bureau of Policy and Strategy, Office of the Permanent Secretary. (2016). *Public Health Statistics A.D. 2015*. Retrieved from http://bps.moph.go.th/new_bps (In Thai)
- Cross, T. P. (2012). *Young mothers, infant neglect, and discontinuities in intergenerational Cycles of Maltreatment* (Doctoral dissertation, Tufts University).
- Damnong, P., Kedmongkol, P., Amnatsatsue, K., Chandanasotthi, P., & Auamaneekul. (2011). The effectiveness of maternal role promotion program among postpartum adolescent mothers. *Kuakarun Journal of Nursing*, 18(2), 87-100. (In Thai)
- George, R. M., & Lee, B. J. (1997). Abuse and neglect of the children. In S. D. Hoffman, & R. A. Maynard (Eds.), *Kids having kids* (pp. 205-230). Washington, D.C.: The Urban Institute Press.
- Hattakitpanichakul, K., Phahuwatanakorn, W., & Boriboonhirunsarn, D. (2012). Teaching programme involving husbands' participation: Its impact on teenage mothers' post-childbirth maternity adjustment. *Thai Journal of Nursing Council*, 27(4), 84-95. (In Thai)

- Iamsamarng, A., Nirattharadorn, M., & Rutchanagul, P. (2014). The effects of enhancing self-efficacy program on maternal role attainment among adolescent pregnant women. *Nursing Journal*, 41(3), 48-59. (In Thai)
- Jaturongkachock, K., Lapvongwatana, P., & Pichayapinyo, P. (2014). Effects of maternal role attainment promotion program for primiparous teen mothers. *Thai Journal of Nursing*, 63(2), 36-44. (In Thai)
- Koniak-Griffin, D., & Verzemnieks, I. (1991). Effects of nursing intervention on adolescents' maternal role attainment. *Pediatric Nursing*, 14, 121-138. doi:10.3109/01460869109009758
- Lowdermilk, D. L., Perry, S. E., Cashion, K., & Alden, K. R. (2016). *Maternity and women's health care* (11th ed.). St. Louis: Elsevier.
- Mercer, R. T. (1981). A theoretical framework for studying factors that impact on the maternal role. *Nursing Research*, 30(2), 73-77.
- Mercer, R. T. (1985). The process of maternal role attainment over the first year. *Nursing Research*, 34(4), 198-204.
- Mercer, R. T. (1986). *First-time motherhood: Experiences from teens to forties*. New York: Springer Pub. Co.
- Mercer, R. T., & Walker, L. O. (2006). A review of nursing interventions to foster becoming a mother. *Journal of Obstetric Gynecologic & Neonatal Nursing*, 35(5), 568-582. doi:10.1111/j.1552-6909.2006.00080.x
- Narong, T., Suppasri, P., & Siriarunrat, S. (2014). Effect of the maternal roles enhancing program on perception of family support and success in maternal role attainment among postpartum adolescent. *Journal of Faculty of Nursing Burapha University*, 22(1), 15-26. (In Thai)
- Noppatanakul, N., & Jirapaet, V. (2014). The effect of a maternal roles promotion with computer-assisted instruction program on newborn care behavior of primipara adolescent mothers. *Kuakarun Journal of Nursing*, 21(1), 144-160. (In Thai)
- Pumprayool, P., Kantaruksa, K., & Supavitipatana, B. (2016). Effect of primiparous women preparation on maternal role attainment. *Nursing Journal*, 43(4), 33-43. (In Thai)
- Punsuwun, S., Sungwan, P., Monsang, I., & Chaiban, P. (2013). Experiences after pregnancy among unmarried adolescents in upper north. *Songklanagarind Journal of Nursing*, 33(3), 17-36. (In Thai)
- Ryan-Krause, P., Meadows-Oliver, M., Sadler, L., & Swartz, M. K. (2009). Developmental status of children of teen mothers: Contrasting objective assessments with maternal reports. *Journal of Pediatric Health Care*, 23(5), 303-309. doi:10.1016/j.pedhc.2008.09.001
- Srisomboon, A., Serisathien, Y., Yusamran, C., & Phahuwatanakorn, W. (2011). The effect of a maternal role promoting program on maternal role attainment in adolescent mothers with unplanned pregnancies. *Journal of Nursing Science*, 29(2), 74-81. (In Thai)

- Sunanta, S., Yusamran, C., & Phahuwatanakorn, W. (2016). Effect of providing knowledge and support primiparous adolescent mother and grandmother on maternal role attainment. *Journal of The Royal Thai Army Nurses*, 17(2), 125-134. (In Thai)
- The Joanna Briggs Institute. (2014). *Joanna Briggs Institute reviewer's manual: 2014 edition*. Retrieved from <http://www.joannabriggs.org/assets/docs/sumari/ReviewersManual-2014.pdf>
- The Joanna Briggs Institute. (2016). *Checklist for quasi-experimental studies (non-randomized experimental studies)*. Retrieved from <http://joannabriggs.org/research/critical-appraisal-tools.html>
- United Nations. (2015). *Millennium Development Goals report 2015*. Retrieved from <http://unstats.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2015/English2015.pdf>
- Wongin, S. (2011). *The effect of a maternal role attainment enhancement program encountered spouse support on maternal role attainment of first-time pregnancy adolescents* (Master's thesis, Mahidol University). (In Thai)
- World Health Organization. (2015). *Global standards for quality health-care services for adolescents: A guide to implement a standards-driven approach to improve the quality of health care services for adolescents. Volume 1: Standards and criteria*. Retrieved from 1/9789241549332_vol1_eng.pdf